

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ САМОЕФЕКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Н. В. Жиронкіна

Херсонський державний університет, n.Zhironkina@bk.ru

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор О. Є. Блинова

Постановка проблеми. Студентський етап у встановленні особистості відіграє дуже важливу роль, адже саме тоді відбувається становлення життєвих цінностей молодій людині. Соціальне освітнє середовище університету має бути простором, що має сприяти духовному взаємообміну, самореалізації, особистісного росту, адже роль освіти не полягає лише в тому аби отримувати знання. Норми і цінності соціального середовища для студентської молоді, перш за все, освітнього середовища, є стійкими моральними оцінками та мають особистісний сенс. З цього випливає, що психологічне благополуччя, комфорт освітнього простору сприяє розвитку особистості, розкриття потенціалу, гуманізації освітнього процесу. Задля позначення психологічного стану середовища застосовується поняття «соціально-психологічна безпека», під якою розуміється свобода особистості від насильства, повага особистої гідності, довіра і доброзичливість у відносинах з однокурсниками та з педагогами. Дослідження соціально-психологічної безпеки особистості не може бути зведене тільки до дослідження її суб'єктивних переживань, особлива увага приділяється простору або середовищу, в якій вона функціонує, тобто необхідно брати до уваги систему вищої освіти та університетське середовище. Відтак, щоб зробити висновки про соціально-психологічну безпеку освітнього середовища університету як чинника розвитку самоефективності студентів необхідним є виконання наступних завдань: проведення теоретичного аналізу феномену «соціально-психологічної безпеки освітнього середовища університету» та здійснення емпіричного дослідження соціально-психологічної

безпеки освітнього середовища університету як чинника розвитку самоефективності студентів.

Виклад основного матеріалу. Варто розпочати з того, що нині термін «середовище» – є неоднозначним, що пояснюється його широким вживанням. У загальному сенсі «середовище» розуміється як сукупність умов і впливів, які оточують людину і його дослідження тісно пов'язане з виділенням категорії «безпека». На думку І. А. Ільницької, під безпекою розуміється поєднання внутрішніх та зовнішніх факторів, які направлені на збереження повноцінної спроможності людини, суспільства та держати функціонувати та розвиватись [4, с.138].

Зазначимо, що термін «психологічна безпека» був введений в науковий обіг науковцями С. К. Рощиним та В. А. Сосниним, які під останньої розуміли сприйняття людиною середовища у вигляді надійного і адекватного, що дозволяє задовольняти природні і соціальні потреби, впевненість в майбутньому. Тобто, робиться акцент на почуттях і переживаннях людини щодо справжнього її положення і майбутніх перспектив. Сьогодні це поняття науковці трактують по-різному. Так, наприклад Т. В. Ескакусто під соціально-психологічної безпекою розуміє «стан динамічного балансу ставлення (до світу, до себе, до інших), активності, задоволеності суб'єкта і їхньої відповідності різним (загрозливим) впливам зовнішнього і внутрішнього світу, що дозволяє зберегти цілісність суб'єкта, реалізувати його духовно-психологічний потенціал у процесі життєдіяльності» [5].

Як вже було зазначено, нині поняття «середовище» використовується за різних умов, проте нашу цікавість представляє саме освітнє середовище. Що стосується визначення соціально-психологічної безпеки освітнього середовища, то найбільш поширеним є трактування цього поняття І. О. Баєвою, на думку якої під зазначеним доцільно розуміти: «стан освітнього середовища, вільний від проявів психологічного насильства у взаємодії, що сприяє задоволенню потреб в особистісно-довірчому спілкуванні, що створює референтну значущість середовища і забезпечує психічне здоров'я включених у нього

учасників» [1, с.83]. Соціально-психологічно безпечне освітнє середовище виступає середовищем взаємодії, що є вільним від проявів психологічного насилля та містить референтну значущість для суб'єктів навчально-виховного процесу (з точки зору позитивного ставлення до неї), що характеризується переважанням гуманістичної центрації (на інтересах своєї сутності та сутності інших людей) і відзеркалюється в емоційно-особистісних та комунікативних характеристиках її суб'єктів. Тобто це таке середовище у ЗВО, де у більшості учасників формується позитивне ставлення до нього, високими є показники індексу задоволеності потреб та захищеності від психологічного насилля. З психологічного підходу, безпечне освітнє середовище виступає ефективною міжособистісною взаємодією, що є направленою на емоційне благополуччя студентів і науково-педагогічного колективу, розвитку психологічно здорової особистості, особистісне зростання студентів, професійне зростання й наукове довголіття педагогічного колективу, гармонізацію їх особистості [3, с.138].

Сьогодні вчені звертають увагу на створення внутрішнього ресурсного стану людини – розкриття внутрішніх сил, впевненості в своїх здібностях, в ефективності дій для особистісного розвитку і збереженні фізичного та психічного здоров'я. Це і є високий рівень самоефективності. Можна припустити, що почуття соціально-психологічної безпеки є важливою детермінантою психологічного благополуччя, і в свою чергу, самоефективності. Маючи високий рівень самоефективності, людина здатна максимально продуктивно реалізовувати свій внутрішній потенціал, розвивати себе як цілісність гармонійну особистість, зберігаючи високий урівень психологічного благополуччя [2, с.73].

Саме тому дослідження задля демонстрації впливу соціально-психологічної безпеки на самоефективність особистості студента – є актуальним. В емпіричному дослідженні взяли участь 162 студента Херсонського державного університету, серед них 89 дівчат (62,9%) та 75 хлопців (37,1%).

Результати за методикою «Соціально-психологічна безпека суб'єкта» (Т. В. Ексакусто) представлені в таблиці (табл. 1) та на рис. 1.

Таблиця 1

Розподіл оцінок за шкалами методики «Соціально-психологічна безпеку суб'єкта» (Т. В. Ексакусто) (в%; n = 62)

№	Параметри оцінки соціально психологічної безпеки	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	Задоволеність між особистими відносинами	53,2%	35,4%	11,4%
2	Гармонійний характер відносин	41,9%	45,1%	13,0%
3	Відчуття захищеності між особистих відносин	46,8%	43,5%	9,7%

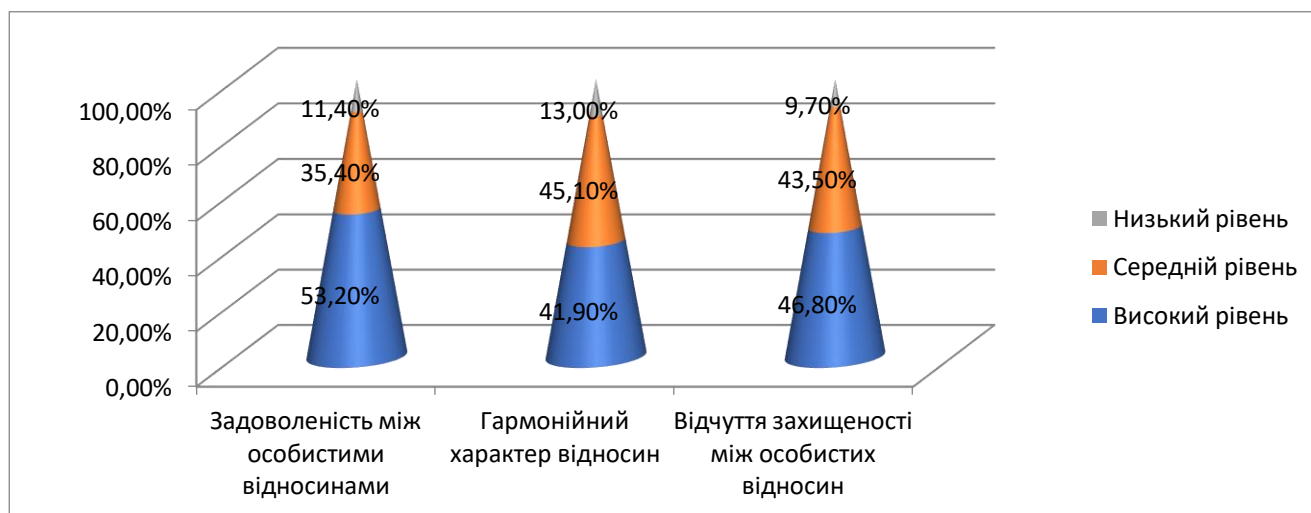

Рис.1 Розподіл оцінок за шкалами методики «Соціально-психологічна безпеку суб'єкта» (Т. В. Ексакусто)

Дані таблиці 1 та рис. 1 свідчать, що у студентів досліджуваної групи отримані переважно високі і середні оцінки соціально-психологічної безпеки. За параметром «Задоволеність міжособистісними відносинами» більше половини випробовуваних показали високий рівень (53,2%), тобто студенти-першокурсники задоволені відносинами з викладачами, з іншими студентами, на високому рівні оцінюють свій емоційний комфорт при спілкуванні з суб'єктами освітнього процесу. Крім цього, соціально-психологічна безпека

показує задоволення студентів можливістю висловити свою думку, шанобливе ставлення до особистості, студенти відзначають можливість звернутися за допомогою, проявити ініціативу і активність, а також те, що значущі навколишні люди враховують певні складності в спілкуванні і уважно ставляться до думок і пропозицій членів групи. У той же час потрібно відзначити, що невелика частина першокурсників (11,4%) характеризується низьким рівнем соціально-психологічної безпеки в університеті, що вимагає додаткової уваги з боку адміністрації факультетів, викладачів і кураторів.

За шкалою «Гармонійний характер відносин» 41,9% опитаних студентів показали високий рівень; майже половина, а саме, 45,1% – середній рівень, тобто в цілому з боку першокурсників відносини всередині університетського середовища оцінюються позитивно. Йдеться про певну узгодженість думок, поглядів і дій студентів з відносинами і оцінками інших суб'єктів освітнього процесу, наприклад, викладачів.

Параметр «Почуття захищеності в міжособистісних відносинах» найбільш яскраво відображає конструкт «психологічно безпечного середовища» і містить певний перелік відповідей на питання: «Наскільки захищеним Ви відчуваєте себе в університеті: від приниження, погроз, ігнорування, неповажного, недобррозичливого ставлення?».

Причому відповіді на кожне питання розділені «з боку викладачів» і «з боку інших студентів». При обробці ми взяли загальний показник, оскільки за результатами досліджуваної вибірки не виявлено істотних відмінностей в оцінках. Результати за даною шкалою аналогічні результатам по інших шкалах – переважно отримані високі (46,8%) і середні (43,5%) оцінки. Особливою «групою ризику» є десята частина студентів-першокурсників, показує низькі оцінки соціально-психологічної безпеки (9,7%).

З метою пошуку взаємозв'язку між соціально-психологічної безпекою і рівнем самоефективності студентів, відповідно з медіаною рангового ряду даних за інтегральним показником «Соціально-психологічна безпека», було виділено дві груп студентів:

1 група – високий рівень соціально-психологічної безпеки (81 студент);

2 група – низький рівень (81 студент)

Порівняння груп проведено з використанням критерію кутового перетворення Фішера, для розрахунку взято процентний показник високого рівня соціально-психологічної безпеки в кожній групі (табл. 2 та рис. 2).

Таблиця 2

Порівняльна таблиця за показником самоефективності (n1 = 32; n2 = 31)

№	Назва показника	Група 1	Група 2	Критерій Фішера	Рівень значимості
1	Самоефективність	45,6%	25,8%	1,647	p < 0,05

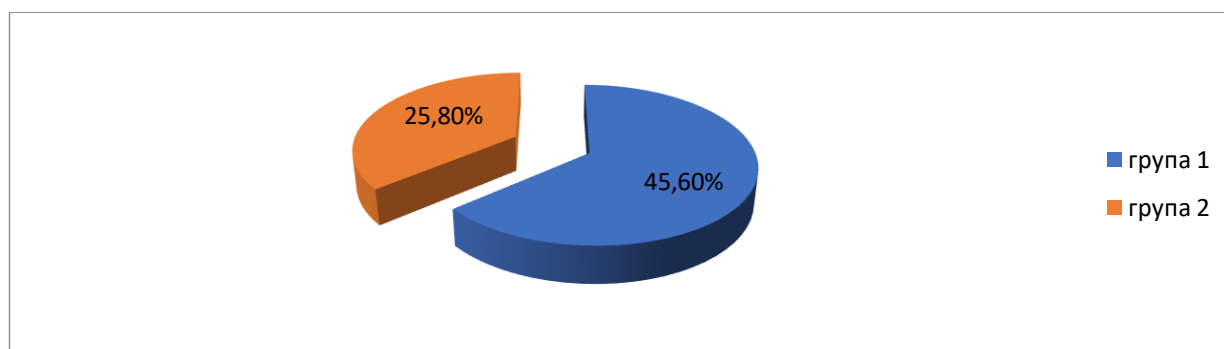

Рис. 2. Порівняння показників груп за показником самоефективності

Результати порівняння показали, що між групами студентів з різних рівнем соціально-психологічної безпеки існують відмінності в рівні самоефективності (фемп. = 1,647; p < 0,05).

Висновки. Таким чином, спілкування учасників освітнього процесу в університеті, можливості реалізації соціально-організованих і психолого-педагогічних умов для розвитку особистості студента, визначають особливу якість освітнього середовища – її психологічну безпеку. Спілкування створює як референтну значимість середовища, так і психологічну захищеність її учасників і задоволеність окремими компонентами взаємодії. Високий рівень соціально-психологічної безпеки студентів детермінує розвиток і прояв самоефективності, що, в свою чергу, впливає на задоволеність змістом навчальної діяльності, на психологічне здоров'я і благополуччя учасників навчально-виховного процесу,

на рівень залученості в загальну справу, на результат діяльності та її продуктивність.

Література:

1. Баева И. А. Психологическая безопасность в образовании: монография . Санкт-Петербург.: Издательство «СОЮЗ», 2002. 271 с.
2. Popovych, I., Blynova, O., Halian, I., Savchuk, O. Self-efficacy of future athletes with different levelsof psychological safety. *Journal of Physical Education and Sport® (JPES)*, Vol.20 (5),Art 370, pp. 2718 - 2724, 2020. DOI: 10.7752/jpes.2020.05370
3. Гура С. О. Особливості психологічної безпеки освітнього середовища для курсантів у Національному університеті цивільного захисту України міста Харкова. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 2(3). С. 137-141.
4. Ільницька І. А. Теоретичний аналіз соціально-психологічної безпеки особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки»*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. Т.2, Вип.1. С. 137-141
5. Эксакусто Т. В. Социально-психологическая безопасность субъекта отношений. *Вестник СПбГУ. Серия 12. Социология*. 2010. №2 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnopsihologicheskaya-bezopasnost-subekta-otnosheniy>